

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอนั้นะ

5.1 สรุปผลของการวิจัย

กรรม เป็น การกระทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นไปได้ทั้งความดีและความชั่ว และ ก่อให้เกิดผลในอนาคต การกระทำดังกล่าวต้องมีเจตนาหรือความจงใจ ซึ่งได้แก่เจตนาเจตสิก ตามนัยพระอภิธรรม เจตนาเจตสิกจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้การกระทำสำเร็จเป็นกรรมได้ แต่เจตนาเจตสิกที่ประกอบกับจิตทุกดวงก็ไม่ใช่กรรมที่ก่อให้เกิดผลในอนาคตได้ทั้งหมดเพราะยังมีสิ่งอื่นซึ่งเกิดร่วมกับเจตนาเจตสิกที่ช่วยผลักดันพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้เกิดขึ้น กลุ่มธรรมบางชนิดเหล่านั้น คือ อกุศลเจตสิกที่เป็นความปรองดองในด้านความชั่วและโสภณเจตสิกที่เป็นความปรองดองในด้านความดี จิตที่มีอกุศลเจตสิกประกอบ จึงเป็นเหตุแห่งการกระทำซึ่งก่อให้เกิดผล (วิบาก) ได้เสมอ แต่จิตที่มีโสภณเจตสิกประกอบมีเพียงบางส่วนที่เป็นเหตุแห่งการกระทำดีและก่อให้เกิดผล (วิบาก) เพราะวิบากจิตที่มีโสภณเจตสิกประกอบเป็นผลของเจตนาในกุศลกรรมและอกุศลกรรมในอดีต จึงไม่สามารถเป็นเหตุที่จะก่อให้เกิดผลขึ้นอีกได้ ส่วนกิริยาจิตก็เป็นเพียงจิตที่ทำให้การกระทำ การพูด ความนึกคิดของพระอรหันต์สำเร็จลงได้ จึงไม่เป็นบุญและบาปที่ก่อให้เกิดผล เจตนาทั้งหมดที่ประกอบกับจิตจึงไม่ใช่กรรมเพราะความสำเร็จเป็นกรรมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 2 ประการ คือ เจตนาเจตสิกและธรรมอื่นที่ประกอบร่วมกับเจตนา

การอธิบายว่า เจตนาเป็นกรรมนอกจากจะเป็นการกล่าวโดยผลสรุปจารโฆหารแล้ว ยังอาจเป็นการกล่าวโดยรวมถึงกัมมปัจจัยในคัมภีร์ปฏิฐาน เพราะกัมมปัจจัยมีอยู่ 2 ประการ คือนานักขณิกกัมมปัจจัยซึ่งเป็นกรรมที่ก่อให้เกิดผลหรือวิบาก และ สหชาตกัมมปัจจัยซึ่งเป็นเจตนาที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิตทุกดวงแล้วทำหน้าที่ชักนำให้เจตสิกอื่นทำหน้าที่ของตน สหชาตกรรมนี้ในขณะที่กำลังเกิดย่อมไม่สามารถให้ผลของตนได้ จึงเป็นเพียงจิตตนิยามหรือเป็นลักษณะการเกิดขึ้นของจิตและเจตสิกที่ต้องมีเจตนาประกอบอยู่เท่านั้น ไม่ใช่เป็นเหตุในกระบวนการให้ผลของการกระทำซึ่งเป็นลักษณะของกรรมนิยาม

การจำแนกประเภทของกรรมแบ่งได้เป็น

1) การแยกตามช่องทางของการกระทำ คือ เป็นการกระทำที่เป็นไปโดยทางกาย วาจา และใจ

2) การแยกตามเหตุและผลของการกระทำ คือ พิจารณาว่าการกระทำ ประกอบด้วยกุศลเหตุหรืออกุศลเหตุ การตัดสินว่าการกระทำเป็นความดีหรือความชั่วจึงขึ้นกับสภาพจิตและเจตสิกที่ประกอบ ส่วนการแยกตามความสัมพันธ์กับการให้ผลต้องพิจารณาจากทั้งมูลเหตุและผลอันเกิดจากเหตุนั้น

การให้ผลของกรรมยังมีการจำแนกออกอย่างละเอียดตามลำดับเวลา ความหนักเบา และหน้าที่ในการให้ผล การที่จะเข้าใจการให้ผลของกรรม 12 ตามนัยอรรถกถา นี้ จำเป็นต้องมีความเข้าใจในเรื่องวิถิจิตซึ่งเป็นความเป็นไปในการรับอารมณ์ทางทวาร 6 เสียก่อน

จิตของมนุษย์มีการเกิดดับเป็นกระแสสืบเนื่องกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อรูปกระทบกับจักขุปสาท จิตก็เกิดดับสืบต่อกันไป 17 ดวง ในวิถิจิตหนึ่งจึงประกอบด้วยภวังคจิต 3 ดวง ส่วนอีก 5 ดวงต่อมานั้นทำหน้าที่ต่าง ๆ ไปตามกิจของตน เช่น ทำหน้าที่ในการใช้สัญญาเดิมมารับรู้ตัดสินอารมณ์ แล้วจึงส่งต่อมาที่ชวณะจิตซึ่งมีหน้าที่เสพอารมณ์ที่เกิดติดต่อกัน 7 ชวณะ กุศลและอกุศลจึงเกิดขึ้นที่ชวณะจิต 7 ดวงนี้ ส่วนจิตอีก 2 ดวงที่เกิดหลังชวณะ(ถ้าเป็น ตทาร์หมณะวาระ) ก็เป็นวิบากจิตที่เกิดขึ้นรับช่วงเพื่อประทับอารมณ์สืบไป

กลไกการทำงานของจิตในแต่ละวิถีจึงต้องประกอบด้วยชวณะเจตนาทั้ง 7 ดวง ซึ่งแต่ละดวงจะส่งผลตามลำดับเวลาที่แตกต่างกันออกไป คือ ชวณะจิตดวงแรกจะส่งผลในชาตินี้ ชวณะจิตดวงที่ 7 ส่งผลในชาติหน้า ส่วนดวงที่ 2-6 สามารถส่งผลในชาติอื่น ๆ ถัดไปจากชาติหน้า จนกว่าจะหมดโอกาสส่งผล การกระทำอันตรัยกรรมใน 1 วิถิจิตมีชวณะเจตนาเช่นเดียวกันทั้ง 7 ดวง แต่ลำดับเวลาในการให้ผลแตกต่างกันไปตามกำลังของชวณะเจตนาในวิถี คือ ถ้ามีกำลังน้อยเพราะไม่ได้ความเสพคุ้น (อาเสวนปัจฉัย) ก็ส่งผลเฉพาะชาตินี้ (ทิฏฐธัมมเวทนียกรรม) ถ้ามีกำลังมากก็ส่งผลได้ทุกชาติภพจนกว่าจะหมดโอกาสส่งผล (ชวณะเจตนาดวงที่ 2 ถึง 6 ที่เป็นอุปปราปริยเวทนียกรรม) ถ้าส่งผลโดยแน่นอนในชาติหน้าก็ต้องเป็นชวณะเจตนาดวงที่ 7 ที่เป็นกรรมหนัก (ครุกรรม) ถ้าหากชวณะเจตนาดวงที่ 7 ที่ไม่ใช่กรรมหนักส่งผลนำเกิดก็อาจจัดเข้าในกลุ่มอาสันนกรรมหรืออาจินณกรรมได้ตามลักษณะของการกระทำ ชวณะเจตนาดวงที่ 2-7 จึงมีโอกาสเป็นชนกกรรมหรือกรรมนำเกิดได้ทั้งสิ้น ส่วนดวงที่ 1-6 มีโอกาสเป็นอุปปีฬิกกรรม อุปถัมภกรรม หรืออุปฆาตกรรมได้ตามสมควรแก่กรณี แต่ความสามารถที่จะรู้เห็นได้ว่า ชวณะเจตนาดวงไหนนำสัตว์เกิดหรืออกุศลวิบากที่สัตว์ได้ประสบเกิดจากกรรมใดเป็นสิ่งเฉพาะสำหรับพระสัมพันธูปัญญาของพระพุทธเจ้าเท่านั้น การแก้กรรมที่ชาวพุทธบางคนนิยมไปกระทำตามคำทำนายจึงไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง เพราะเหตุที่สร้างขึ้นใหม่อาจไม่ตรงกับวิบากหรือผลที่ตนกำลังประสบอยู่ก็เป็นได้ และแม้เจ้ากรรมนายเวรอโหสิให้ กรรมที่เคยกระทำก็ยังสามารถส่งผลได้เสมอ

เมื่อมีเหตุปัจจัยพร้อม เพราะกระบวนการให้ผลที่เกิดขึ้นนี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติของเหตุและผล ไม่มีใครดลบันดาลหรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใดสามารถปกป้องคุ้มครองได้ สัตว์ทั้งหลายจึงต้องรับผิดชอบต่อผลแห่งการกระทำของตนไปจนกว่าเหตุปัจจัยในการส่งผลจะหมดสิ้น

อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสงสัยว่า เมื่อชีวิตเป็นกระบวนการเกิดดับสืบเนื่องติดต่อกัน ของจิตและเจตสิก ก็ย่อมไม่มีผู้รับผิดชอบผลการกระทำของตน เพราะสิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงส่วนประกอบของขันธ 5 หรือรูปและนาม จึงไม่มีวิญญาณที่เป็นอัตตาตัวตนล่องลอยไปแสวงหาที่เกิดใหม่เมื่อชีวิตสิ้นสุดลง ประเด็นปัญหาดังกล่าวอธิบายได้ด้วยอนันตรปัจจัยซึ่งเป็นธรรมที่ช่วยอุปการะโดยความติดต่อกันไม่มีระหว่างกัน จิตดวงเดิมที่ดับไปเมื่อเป็นปัจจัยให้จิตดวงใหม่เกิดขึ้น ติดต่อกันโดยไม่มีระหว่างกันด้วยอำนาจของอนันตรปัจจัยดังกล่าว ปฏิสนธิจิตที่เกิดขึ้นในชาติภพใหม่แม้ไม่ใช่จิตดวงเดิมแต่ก็เกิดขึ้นมาได้เพราะจติจิตซึ่งเป็นจิตดวงสุดท้ายในชาติภพเดิม ปฏิสนธิจิตนี้ยังเป็นวิบากจิตที่ได้รับอารมณ์ความสืบเนื่องมาจากมรณาสันนิวติของสัตว์ยามใกล้ตาย จึงเป็นผลมาจากการกระทำบุญหรือบาปที่สัตว์เคยกระทำมา บุคคลใดทำกรรมดีกรรมชั่วไว้จึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบผลแห่งการกระทำของตน เพราะบุคคลเป็นผู้กระทำกรรมด้วยนามรูปเดิม นามรูปใหม่จึงเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุเหล่านั้น

แม้การกระทำกรรมของบุคคลขึ้นกับพื้นฐานของเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือถูกกำหนดโดยภาวะจิตใจและสภาพแวดล้อม แต่มนุษย์ก็ยังคงต้องมีความรับผิดชอบต่อทางศีลธรรมต่อ การกระทำของตน เพราะมนุษย์ยังมีความเป็นอิสระในการเลือก แม้เงื่อนไขของกฎอุปนิสัยปัจจัยทำให้บุคลิกภาพและความสามารถรวมทั้งความโน้มเอียงที่จะตัดสินใจขึ้นอยู่กับเจตนาที่สำเร็จแล้วในอดีต แต่เมื่อวิเคราะห์จากวิจิตรที่เกิดขึ้นแล้ว การตัดสินใจไปตามอำนาจความคุ้นเคยที่สั่งสมมาในอดีตภพอยู่ที่ปัญจทวารวิถีซึ่งขณะจิตมีกำลังอ่อนและไม่เป็นเหตุแห่งการประกอบกรรมดีกรรมที่เป็นกรรมบถ ดังนั้น บุคคลจึงสามารถเปลี่ยนแปลงความเสพคุ่นจากอกุศลเจตนามาเป็นกุศลเจตนาในมโนทวารวิถีที่มีกำลังกล้าแข็งกว่าได้ หากมีกัลยาณมิตรและปรโตโฆสะปัจจัยที่ทำให้ตนมีเจตจำนงอันกล้าแข็งพอที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการกระทำทั้งกายกรรมและวจีกรรม อันส่งผลไปถึงอุปนิสัยของตนในอนาคตได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องหลักกรรมตามนัยพระอภิธรรมดังที่ได้อภิปรายมาแล้ว แม้มีความครอบคลุมในประเด็นปัญหาต่างๆเกี่ยวกับองค์ประกอบของกรรม และความเข้าใจที่

ผิดพลาดหลายประการของพุทธศาสนิกชน แต่ยังมีประเด็นปัญหาบางประการที่น่าศึกษาและทำการวิจัยเพิ่มเติม เช่น เรื่องของอัปโพหาริก ซึ่งได้แก่การกระทำที่จัดว่าเป็นกรรมแม้ไม่มีเจตนา ผู้วิจัยเชื่อว่าการศึกษาวิจัยในเรื่องเหล่านี้ นอกจากจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องกรรมตามนัยพระอภิธรรมได้ดียิ่งขึ้นแล้ว ยังจะช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์เชื่อมต่อกันระหว่างนามวิถึกับรูปวิถึได้ดียิ่งขึ้นอีกด้วย